

VÄGEN TILL PEARL HARBOR

Av fil. lic., jur. kand. BIRGER SWEDENBORG

I DECEMBER ha 10 år förflutit sedan det japanska anfallet mot Pearl Harbor, som kom att bilda en vändpunkt i Förenta staternas utrikespolitik. I en artikel i Svensk Tidskrift 1950, häfte 4, har major Lennart von Heijne på basis av det utlåtande, som i juli 1946 avgavs av den amerikanska kongressens utskott för undersökning av Pearl Harborkatastrofen, givit en klarläggande skildring av det närmaste förspelet till denna. Den följande framställningen, som söker ge den djupare historiska bakgrunden, är i allt väsentligt baserad på ett 1950 utkommet arbete »*The Road to Pearl Harbor. The Coming of the War between the United States and Japan* (Princeton University Press) av den amerikanska nationalekonomen och historikern *Herbert Feis*. Feis tjänstgjorde under Andra världskriget i State Department som rådgivare i internationella ekonomiska frågor och kom härigenom i nära kontakt med de män och händelser han skildrar. Den insikt han härigenom förvärvat har varit vägledande för hans tolkning av fakta och ger hans bok en livfullhet och dramatisk intensitet ovanlig i en vetenskaplig historisk framställning. Den är baserad på ett synnerligen omfattande källmaterial. Från amerikansk sida kan detta grupperas under fem rubriker: 1. State Departments arkiv. 2. Upplysningar hämtade från en under förberedande varande officiell historik över det militära planlägningsarbetet före krigsutbrottet. 3. Valda delar av president Roosevelts i Hyde Park förvarade papper. 4. Privata dagböcker förda av krigsminister Stimson, finansminister Morgenthau och ambassadör Grew i Tokyo. 5. Samtal av Feis med understatssekreterare Sumner Welles och dåvarande biträdande utrikesministern Dean Acheson. Från japansk sida ha källorna varit: 1. Protokoll från den internationella militärdomstolen för Fjärran Östern. 2. Protokoll från Nürnbergrättegången. 3. Valda delar av tagna tyska och italienska arkiv. 4. Lordsigillbevararen markis Koichi Kidos dagbok och anteckningar om den japanska regeringens verksamhet, förda av sekreteraren till furst Saionji (d. 1940), den siste kvarlevande av de äldre statsmännens

råd (genron). Bland den litteratur Feis främst utnyttjat kan nämnas »The Memoirs of Cordell Hull» (New York 1948), Robert Sherwoods »Roosevelt and Hopkins» (New York 1948) och Charles A. Beards »President Roosevelt and the Coming of the War 1941» (New Haven 1948).

Feis inleder sin framställning med Japans angrepp på Kina i juli 1937. Brysselkonferensen i november, bestående av representanter för N. F. och för de stater, vilka undertecknat niomaktsfördraget i Washington 1922 om Kinas integritet, ledde ej till något resultat, då man ej var beredd att tillgripa sanktioner, det enda medel som kunnat hejda angriparen, och härigenom gick det sista tillfället att skapa en varaktig japansk-kinesisk fred förlorat. I Förenta staterna var stämningen ännu övervägande isolationistisk, vilket klart visades av det mottagande Roosevelts bekanta »karantäntal» i Chikago 5 oktober 1937 fick. Japan kunde obehindrat tränga allt djupare in i Kina. Sommaren 1938 började man i Tokyo även planera att omvandla 1936 års antikominternpakt med Tyskland till en politisk och militär allians. Denna strävan fick ökad fart, sedan i januari 1939 furst Konoye som premiärminister ersatts av den mot Berlin-Romaxeln välvilligt inställde baron Hiranuma. I Berlin önskade man emellertid en pakt, som riktade sig både mot Sovjetunionen och Västmakterna, medan inom Tokyo-regeringen utrikesminister Arita och marinministern amiral Yonai voro motståndare till varje förpliktelse, som kunde inveckla Japan i krig mot England och Förenta staterna. Dragkampen inom kabinettet pågick ända tills den tysk-ryska pakten 23 augusti 1939 skapade en helt ny situation. Denna nonaggressionspakt kom som en chock för Japan. Kabinettet Hiranuma avgick och efterträddes av en regering under general Abe med amiral Nomura som utrikesminister. Den nya regeringen intog en avvaktande hållning till kriget i Europa samtidigt som den fullföljde kampen i Kina. Kabinettet Abe blev emellertid ej långlivat. I januari 1940 blev amiral Yonai premiärminister, medan Arita återvände till utrikesministeriet. Valet av dessa män dikterades i hög grad av en önskan att förbättra förhållandet särskilt till Förenta staterna, som i samma månad vägrat förnya den från amerikansk sida 26 juli 1939 uppsagda japansk-amerikanska handelstraktaten.

Tysklands segrar i Europa april-maj 1940 gjorde ett överväldigande intryck i Japan. En nationalistisk våg svepte över landet. Insulinde kom nu i brännpunkten, 15 april uttalade Arita japanska regeringens bekymmer över en sådan utveckling av kriget i

Europa, som kunde rubba status quo i de holländska kolonierna. Utrikesminister Hull svarade, att en intervention här vore ett hot mot freden i hela Stillahavsområdet. Han var övertygad om, att Japan vid denna tid sökte en förevändning för en aktion mot Insulinde. De nu kända japanska dokumenten visa emellertid, att Japan då ej hade några planer på en militäraktion utan främst strävade att vinna politiskt och ekonomiskt inflytande inom ögruppen. Trots sin oro för dess öde avgav Förenta staterna intet löfte om dess försvar. Washington befann sig i maj 1940 i ett strategiskt dilemma; de militära resurserna voro ej tillräckliga både för att utkämpa ett krig i Fjärran Östern och hjälpa det för sitt liv kämpande England. Inför höstens presidentvalskampanj tvingades också både Roosevelt och Willkie att räkna med den starka isolationistiska amerikanska folkstämningen. Förenta staternas enda medel att söka förmå Japan att hålla sig lugnt var därför diplomati.

Under senare delen av juni 1940 startade Japan marschen söderut. Kabinettet Yonai framställde krav på, att en japansk militär mission skulle få operera i Franska Indokina, att Insulinde skulle garantera export av de råvaror Japan krävde och att England skulle stänga Burmavägen. Redan 20 juni accepterade Vichy-regeringen Japans under hot om användande av våld framförda krav. 17 juli samtyckte England till att stänga Burmavägen för tre månader framåt. Samma dag avgick kabinettet Yonai och efterträddes av en ny regering Konoye. I markis Kidos dagbok finnas många intressanta upplysningar om bakgrunden till den bildande. Själv var Konoye ovillig men övertalades av Kido, som betecknade honom som den lämpligaste att samarbeta både med armén och med politikerna. Utrikesminister blev den impulsive Yosuke Matsuoka, som lett den japanska delegationens uttåg ur N. F. våren 1933, krigsminister general Tojo. Inrikespolitiskt inledde den andra Konoyeregeringens bildande Japans omvandling till en totalitär stat. Vid en konferens med militärcheferna 27 juli fastslog den sin yttre politik. Det dokument, som härrör från den, är liksom nästan alla japanska dokument avfattat på ett sätt, som möjliggör olika tolkningar av olika personer vid olika tidpunkter. Kontentan var emellertid att Japan skulle söka a) att göra ett snabbt slut på kriget i Kina och b) *lösa problemen om expansionen söderut på sådant sätt, att Japan ej råkade i krig med andra makter*. Man kan fråga sig hur upphovsmännen till detta program tänkte sig kunna realisera det. Förklaringen torde vara att de

räknade med en seger för Tyskland, varefter Förenta staterna skulle tvingas till passivitet.

26 juli 1940 vidtog Förenta staterna sin första allvarliga motåtgärd mot Japan, i det att Roosevelt förordnade, att den amerikanska exporten av flygbensin samt viktigare slag av järn- och stålskrot skulle underkastas licenstvang. Beslutet föregicks av starka meningsbrytningar inom regeringen. Finansminister Morgenthau, understödd av krigsminister Stimson och marinminister Knox, hade påyrkat, att exporten av all slags olja och allt metallskrot skulle läggas under kontroll. Detta krav fann t. f. utrikesministern Sumner Welles alltför vittgående. Slutet blev att Roosevelt anslöt sig till hans åsikt. I Tokyo fortsatte man på den inslagna vägen. 29 augusti tvangs Vichyregeringen till ett avtal, som gav Japan betydande militära fördelar i Indokina mot att det formellt lovade respektera Frankrikes suveränitet. I september anlände en japansk kommission till Insulinde för att förhandla om ökade råvaruleveranser därifrån. Den holländska förhandlingsdelegationen under van Mook klargjorde, att man var beredd att diskutera ekonomiska frågor men ej politiska och att holländarna komme att försvara sig i fall av angrepp. Engelsmännen fruktade vid denna tid en attack både mot Insulinde och Singapore. Hull fann dessa farhågor överdrivna, efter vad man nu vet med rätta; av markis Kidos dagbok framgår, att den japanska flottan ännu ej var redo för en väpnad attack mot Insulinde. I Washington intog man en avvaktande hållning inför utgången av flygslaget över Storbritannien. 12 september sände emellertid den annars så optimistiske och tålmodige Grew ett alarmerande telegram från Tokyo och påyrkade kraftåtgärder mot Japan. Hans farhågor be-sannades, då japanska trupper 23 september marscherade in i norra Indokina. Nu tvekade Washington, där man kände sig uppmuntrad av den engelska flygsegern över tyskarna, ej längre. 26 september beslöts ett embargo på allt slags järn- och stålskrot. Detta innebar ett hårt slag, men ingen knockout för Japan, som sedan fyra år inriktat sitt liv på självförsörjning. Morgenthau anser, att embargot kom för sent för att ha någon effekt på Japan. Denna åsikt synes ej berättigad; en tidigare åtgärd torde snarare ha påskyndat krisen i Stilla havet, som då kommit redan vintern 1940—1941, då Hitler ivrigt påyrkade ett japanskt anfall mot Singapore.

Tremaktspakten mellan Tyskland, Italien och Japan 27 september 1940 överraskade Förenta staterna endast genom sitt snabba avslu-

tande. Genom den erkände axelmakterna Japans ledande roll vid skapandet av en nyordning i Östasien, medan Japan erkände de förras »livsrum» i Europa. Art. 3 förpliktade de tre makterna till ömsesidig hjälp, om en av dem angreps av en makt, som ej var invecklad i det europeiska kriget eller Kinakonflikten. Härmed åsyftades givetvis Förenta staterna. I Japan hade före paktens avslutande stor tveksamhet yppat sig, särskilt hos kejsaren och inom flottan, där oljetillgångarnas otillräcklighet ingav oro. De drivande krafterna voro Matsuoka och Tojo. Matsuoka försäkrade, att paktens kommande medföra fred, ej krig, och att Japan självt kunde bestämma tidpunkten för ett eventuellt krigsinträde. Någon större entusiasm över paktens förklarade ej i Japan. Även i Berlin var stämningen dämpad, något som framgår av en anteckning av den italienske utrikesministern greve Ciano, som var närvarande vid undertecknandet, i hans bekanta dagbok.

Reaktionen i Förenta staterna efter tremaktpaktens avslutande blev rakt motsatt mot vad man väntat i Japan. Hållningen hårdnade, och för första gången började amerikanerna överväga användandet av vapenmakt i sydvästra Stilla havet. Flottans chefer med amiral Stark i spetsen förklarade dock, att den ännu ej var redo för ett krig mot Japan. Även sedan Roosevelt omvalts i november, var han också tvungen att manövrera försiktigt på grund av sina löften under valkampanjen. Intet löfte gavs om att försvara Insulind och Singapore, men i Washington var man beredd att diskutera användningen av alla de mot Japan fiendliga styrkorna, om Förenta staterna skulle befinna sig i krig vid sidan av England, Holland och Kina. Stabsöverläggningar förbereddes, Chiang Kai-shek fick ytterligare ett lån, Filippinernas försvar förstärktes. Man planerade också infrysningen av alla utländska tillgodohavanden i Förenta staterna.

Medan Förenta staterna sålunda närmade sig Brittiska imperiet, sökte Matsuoka dra in Sovjetunionen i tremaktpaktens system. I paktens stadgats, att signatärmakternas förhållande till detta land skulle förbli oförändrat. Japans tanke var, att Sovjetunionen mot att erkänna de intressesfärer, som stadgats i paktens, skulle få sig tillerkänt en egen dylik i riktning mot Persiska viken och Indien. Tyskland uppträdde som medlare, och frågan diskuterades under Molotovs bekanta besök i Berlin november 1940. Något resultat uppnåddes emellertid ej, då Sovjetunionen före ingående av ett avtal med Japan ville ha klart besked om vad den skulle erhålla. Tokyoregeringen uppgav då tanken på Sovjetunio-

nen som partner i en koalition med ändamål att dela upp världen och övervägde i stället en pakt med detta land enbart, varigenom Japan skulle erhålla ett visst skydd om det råkade i krig med de anglosaxiska makterna. I december beslöt Matsuoka resa till Moskva, Berlin och Rom.

I slutet av januari 1941 började i Washington engelsk-amerikanska stabsförhandlingar. Den första tvistepunkten gällde sättet att hålla en defensiv linje mot Japan i Stilla havet. Engelsmännen ville, att en del av den amerikanska Stilla-havsflottan skulle detacheras till Singapore, något som amerikanerna motsatte sig. Resultatet blev dock ett avtal, undertecknat 27 mars och täckande hela världen. Enligt detta skulle 1. Förenta staternas främsta ansträngningar inriktas på Atlanten och Europa, emedan Tyskland var huvudfienden. 2. Förenta staternas styrka i Atlanten och Medelhavet ökas i avsikt att frigöra engelska styrkor för försvaret i Fjärran Östern. 3. Amerikanska Stilla-havs-flottan tilldelas en defensiv uppgift, främst försvaret av Hawaiji och Filippinerna. Så hade samma månad som kongressen antog låne- och uthyrningslagen ett världsstrategiskt samarbete kommit till stånd mellan de anglosaxiska makterna.

Efter Washingtonförhandlingarnas avslutande gav amiral Stark i ett brev till sina underbefälhavare uttryck åt åsikten, att Förenta staternas inträde i kriget nu endast vore en tidsfråga. Roosevelt och Hull hoppades däremot att genom förhandlingar med Japan kunna åstadkomma en rättvis fred i Stilla havet. I februari hade amiral Nomura utnämnts till japansk ambassadör i Washington. Han hade varit ovillig att åtaga sig denna post men övertalades av flottans ledande män, som gävo honom ett slags löfte, att det ej skulle komma till krig med Förenta staterna. 8 mars inledde Hull och Nomura de överläggningar, som skulle fortgå ända till anfallet mot Pearl Harbor. Hull erkänner i sina memoarer, att Nomura härvidlag besjälades av en ärlig fredsvilja. Genom att den amerikanska underrättelsetjänsten lyckats dechiffrera korrespondensen mellan Tokyoregeringen och dess diplomater utomlands, var man i Washington under förhandlingarnas gång noga underrettad om Japans avsikter. Dessa chiffermeddelanden, kallade »*magics*», blevo av stor betydelse särskilt i slutskedet. Men Hull förordade ej på något sätt denna kunskap, liksom ej heller, att man i Washington ansåg en tysk attack mot Sovjetunionen sannolik. Sina principer för en uppgörelse fastslog Hull i en not till Nomura 16 april: 1. Respekt för alla nationers territoriella integritet och

oberoende. 2. Icke inblandning i andra länders inre angelägenheter. 3. Lika handelsvillkor för alla. 4. Ändring av status quo i Stilla havet endast genom användande av fredliga medel. Japanska regeringen å sin sida önskade ej diskutera abstrakta principer. Dess mål var slut på den amerikanska hjälpen till Kina och Japans herravälde i Östasien.

12 mars 1941 anträdde Matsuoka sin Europaresa. I Berlin sökte Hitler och Ribbentrop övertyga honom om, att kriget mot England var så gott som vunnet och uppmanade Japan till ett blixtanfall mot Singapore. Matsuoka lovade att personligen verka härför, men ville ej ge några bestämda utfästelser; han hänvisade särskilt till japanska flottans fruktan för ett långt krig. Hitler å sin sida fördolde, att Tyskland redan beslutit anfalla Sovjetunionen. Allt talar emellertid för att Matsuoka kom underfund med, att det tysk-ryska förhållandet tillspetsats. På återvägen undertecknade han i Moskva 13 april en neutralitetspakt med Sovjetunionen, sedan kejsar Hirohito givit sitt samtycke utan att avvakta sanktion av vare sig kabinettet eller Privy Council. I Japan mottogs underrättelsen om paktens avslutande med tillfredsställelse, medan Hitler sökte dölja sitt missnöje genom att anlägga en mask.

Innan Matsuoka återvänt till Tokyo, ställdes kabinettet Konoye inför ett viktigt avgörande. 17 april kom underrättelse från Berlinambassadören general Oshima, att kriget mellan Tyskland och Sovjetunionen närmade sig. Skulle Japan marschera mot norr eller mot söder? 18 april sammankallade Konoye de politiska och militära ledarna till en konferens. Här beslöts, att Washingtonförhandlingarna skulle fortsättas samtidigt som Japan fasthöll vid tre-maktpakten. Som skäl härför har Konoye angivit det japanska överkommandots bristande tilltro till en framgångsrik attack söderut och flottans otillräckliga resurser för ett långt krig. 22 april anlände Matsuoka och uppsökte omedelbart kejsaren. Han motsatte sig Washingtonförhandlingarnas fortsättande och yrkade på, att Japan skulle inträda i kriget på Tysklands sida. Men han lyckades endast åstadkomma allmän irritation utan att kunna förhindra att 12 maj ett japanskt förslag överlämnades i Washington. Hull skriver, att han ej kunde finna många strålar av hopp i detta dokument, men trots detta beslöto han och Roosevelt att fortsätta överläggningarna på basis av det. Samtidigt fortgick dock inom amerikanska regeringen diskussionen om att begränsa oljeexporten till Japan och infrysa dess tillgångar. 20 juni meddelades, att all oljeexport från östkusten utom till Brittiska imperiet inställts. Tre

dagars tidigare hade de japansk-holländska förhandlingarna i Batavia strandat inför van Mooks fasta hållning.

Tysklands angrepp på Sovjetunionen 22 juni inträffade, då den japanska armén helt var inriktad på en marsch mot söder. Matsuoka uppsökte åter kejsaren och framhöll att Japan måste anfälla Sovjetunionen, medan marschen söderut tills vidare uppsköts. Konoye åter önskade fortsätta Washingtonförhandlingarna. 2 juli hölls en ytterst betydelsefull konferens. Det beslut, som här fattades, ställde faktiskt Japan inför ett senare val mellan reträtt och krig. Japan skulle tillsvidare ej anfälla Sovjetunionen men samtidigt vidmakthålla alliansen med Tyskland; kontroll skulle etableras över hela Indokina. Eventualiteten av ett krig mot de anglosaxiska makterna skulle ej verka avskräckande. Konoyes förhoppning torde emellertid fortfarande ha varit, att Tyskland före vintern skulle besegra både England och Sovjetunionen, varefter endast Förenta staterna skulle återstå som potentiell fiende. I Washington blev andemeningen i besluten 2 juli kända genom ett cirkulärmeddelande från utrikesministeriet i Tokyo till de främsta japanska ambassaderna. Man förutsåg följaktligen den japanska invasionen i södra Indokina men var ej beredd att med våld söka förhindra den. Förenta staternas ansträngningar voro vid denna tid främst inriktade på hjälpen till Sovjetunionen och hållandet av Atlantfronten. Ett led i förstärkandet av den senare var ockupationen av Island 7 juli.

För Matsuoka innebar besluten 2 juli en avsnäsning. Han fortsatte emellertid att agitera för sina åsikter, men nu hade Konoye fått nog av honom. 16 juli lät han hela regeringen avgå för att bli kvitt Matsuoka. I den nya av Konoye bildade regeringen blev den moderate amiral Toyoda utrikesminister. Detta tredje kabinett Konoye önskade fortfarande undvika en brytning med Förenta staterna men var berett att fortsätta Japans marsch söderut. Förvägs framhöll Sumner Welles 23 juli för amiral Nomura, att en japansk invasion i södra Indokina skulle göra fortsatta japansk-amerikanska förhandlingar meningslösa. Två dagar senare marscherade Japan. Förenta staterna, Brittiska imperiet och Holland svarade 26 juli med att infrysa alla japanska tillgodohavanden. Flera av Roosevelts militära rådgivare hade givit uttryck åt oro över följderna av denna åtgärd, medan presidenten själv tog saken lugnare. Churchill ansåg, att Japan ej skulle inträda i kriget förrän England var slaget. Denna av Roosevelt delade övertygelse blev av stor betydelse för de allierades hållning fram till Pearl Harbor.

Den amerikanska infrysningssåtgärden 26 juli, i början av augusti åtföljd av ett faktiskt stopp i oljeexporten, ledde till en svår inrikespolitisk kris i Japan. Det var nu tydligt, att dess val stod mellan ett avtal med Förenta staterna, ekonomisk strypning eller ett desperat krig. Konoye fann enda utvägen vara ett möte med Roosevelt. Han var besluten att fasthålla vid det storöstasiatiska programmet men beredd till en kompromiss för ögonblicket. Då Nomura 8 augusti för Hull framkastade tanken på ett möte Konoye-Roosevelt, klargjorde emellertid Hull, att han ej såg någon mening med ett dylikt förrän Japan ändrat sin politik. Några dagar senare ägde den bekanta Atlantkonferensen mellan Churchill och Roosevelt rum. Läget i Fjärran Östern var här ett av de främsta samtalsämnen. Churchill ansåg, att endast en klar varning kunde hejda Japans marsch söderut. Roosevelt åter trodde, att ett alltför skarpt språk skulle kunna provocera Japan till krig och modifierade därför texten högst väsentligt. Grew yrkade ivrigt på att mötet Konoye-Roosevelt skulle komma till stånd. Hull ställde sig dock fortfarande skeptisk — Konoyes föregående ingav ej förtroende — och då Roosevelt 3 september mottog Nomura betonade han, att en förhandlingsbasis måste skapas före det planerade mötet.

I början av september beslöt det japanska överkommandot, som var väl medvetet om att Västmakternas militära styrka undan för undan växte, att forcera utvecklingen. Konoye böjde sig för argumentet att om ej Japan *snart* kämpade för sina mål, det ej längre kunde räkna på seger. Han motsatte sig dock att en bestämd dag fixerades för fientligheternas början. 5 september hade han en konferens med kejsaren i närvaro av generalstabschefen Sugiyama och marinstabschefen Nagano. På kejsarens fråga svarade Sugiyama, att han ansåg att operationerna i sydvästra Stilla havet skulle kunna slutföras på tre månader. Kejsaren erinrade då om att Sugiyama, som var krigsminister vid tiden för »Kina-intermezzot», förespeglat dettas likvidering inom en månad. Då Sugiyama till sitt försvar hänvisade till Kinas vidsträckthet, replikerade kejsaren med höjd röst, att om Kina var vidsträckt, var Stilla havet ändlöst. Vid en konferens dagen därpå samtyckte han dock till de beslut, som då fattades. Dessa gingo ut på att krigsförberedelserna skulle vara avslutade i slutet av oktober och att om det i början av oktober ej fanns något hopp om ett för Japan godtagbart avtal, det då skulle överväga ett krig mot Förenta staterna. Som en följd av dessa beslut började armén planlägga

anfallet mot Malacka, Insulinde och Filippinerna, medan flottan inövade den taktik, som skulle användas vid Pearl Harbor.

2 oktober meddelade Hull Nomura att mötet Konoye-Roosevelt måste uppskjutas tills man enats om hans fyra principer av 16 april. Detta betecknade i realiteten slutet på de japansk-amerikanska förhandlingarna, ty därefter kommo i Japan män till makten, vilka voro beslutna att hellre använda väpnat våld än förhandla. Kriget kom i första hand, diplomatien i andra. Världen kommer utan tvivel att länge spekulera över vad som inträffat om Roosevelt samtyckt till att träffa Konoye. Grew betecknar avslaget som ett misstag och anser, att Förenta staterna härigenom gick miste om en verklig chans att leda Japan in på fredliga banor. Men vad man nu vet om Japans planer ge ej stöd häråt. Dokumenten ge ej bevis för att Konoye varit villig att utan baktankar acceptera Hulls principer, ej heller att han förmått genomdriva dem, även om han fått tid och tillfälle till en gradvis reträtt från Japans expansionsprogram av 6 september, innefattande främst kontroll över Kina och Indokina.

16 oktober avgick kabinettet Konoye på grund av spänningen mellan premiärministern och krigsminister Tojo. Både Konoye och Toyoda ville fortsätta Washingtonförhandlingarna, vilket Tojo motsatte sig. Inom flottan voro meningarna delade; dess främsta män hyste oro för ett krig men förklarade, att den var beredd att lyda order. Kido föreslog Tojo som regeringschef, vilket även Konoye förordade. Utrikesminister blev Togo, en diplomat som var kyligt inställd till alliansen med Tyskland. Kejsaren lade Tojo särskilt på hjärtat att tillse, att samverkan mellan armén och flottan blev mera intim än någonsin. Han uppmanade honom även att mera ingående än förut studera det inre och yttre läget och att härvid ej känna sig bunden av konferensbesluten 6 september.

Den slutliga händelseutvecklingen fram till Pearl Harbor är i det väsentliga klarlagd i major von Heijnes artikel. Vid en konferens under kejsarens presidium 5 november beslöts att framlägga två förslag, betitlade alternativ A och B, i Washington, av vilka det sistnämnda avsåg att åstadkomma ett modus vivendi, om det förstnämnda förkastades. De militära styrkorna skulle vara färdiga för krig i början av december; om före 25 november ingen uppgörelse kommit till stånd, skulle det slutliga beslutet om krig föreläggas kejsaren. 20 november framlades alternativ B i Washington. Även om Förenta staterna accepterat det, torde kriget varit oundvikligt, ty parterna hade säkert ej kunnat enas om

det föreslagna inställandet av de pågående militära rörelserna. Förenta staternas motförslag av 26 november har på japanskt håll betecknats som ett förödmjukande ultimatum. Detta är en påtaglig överdrift; dess antagande skulle ej hotat Japans existens som stat men väl omintetgjort dess expansion i Asien. Japans definitiva beslut om krig fattades vid en konferens under kejsarens presidium 1 december kl. 2 e. m. Denne yttrade härvid ej ett ord, medan Tojo förklarade att det nu var tydligt, att Japan ej kunde nå sina mål genom diplomatiska förhandlingar.

Om händelserna under den ödesdigra söndagen 7 december lämnar Feis en förut okänd uppgift om innehållet i Roosevelts samtal kl. 12.30 e. m. med den kinesiske ambassadören Hu Shih. Presidenten läste högt texten till sitt budskap till kejsar Hirohito och sade till slut att detta var hans sista fredsansträngning, som han fruktade skulle misslyckas. Om intet svar ingått före kvällen den 8, ämnade amerikanska regeringen publicera budskapets text. Han hade just hört, att de japanska sändebuden Kurusu och Nomura anhållit om företräde hos Hull och förmodade, att de ämnade överlämna Japans svar på den amerikanska noten av 26 november. Inom 48 timmar förväntade han att någonting »nasty» komme att hända i Siam, på Malacka, Insulinde och möjligen Filippinerna. Detta visar att även om man i Washington var förberedd på tidpunkten för det japanska anfallet, dettas huvudinriktning på Pearl Harbor kom som en överraskning.
